

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ТЕХНІЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

Жалій Р.В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

У статті розкриваються нормативно-правові засади організації навчальних занять з фізичного виховання в технічних університетах України. Проаналізовані правові акти, які містять відповідні норми, що регулюють навчальну, фізкультурно-спортивну та рекреаційно-оздоровчу діяльність. Висвітлюються основні вимоги до нормативного забезпечення навчального процесу з фізичного виховання з урахуванням змін чинного законодавства в освітній сфері. Простежується наступність у вивченні навчальної дисципліни «Фізичне виховання», передбачена галузевими державними стандартами. Вказується на необхідність запровадження принципу варіативності у ході професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді, забезпечення відповідної матеріально-технічної бази й кадрового складу.

Ключові слова: акредитація, державний стандарт, кваліфікація, ліцензування, кредит.

Постановка проблеми. Вища освіта сьогодні переживає період модернізації, оновлення, приведення у відповідність до європейських стандартів. У наукових колах точаться дискусії з приводу необхідності такого швидкого реформування тоді, коли фінансування бюджетної сфери нестабільне, а суспільно-політична ситуація в державі вкрай складна. На фоні цих проблем не менш важливою залишається питання про необхідність покращення здоров'я нашої молоді, особливо в студентські роки. Організація навчальних занять з фізичного виховання в технічних ВНЗ має свої особливості, тим більше, що майбутні фахівці технічних галузей знань ведуть осілий спосіб життя, не завжди знаходячи час для рухової активності, важливої дозвіллено-рекреаційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки ми вивчаємо нормативно-правові засади організації фізичного виховання у ВНЗ України, перелічимо основні нормативно-правові документи. То ж нормативно-правову основу дослідження склали акти вищої юридичної сили: Конституція України від 28 червня 1996 року, Закони України: «Про освіту» від 23 травня 1991 року, «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року, Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року, низка підзаконних актів: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 1993 року; Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 11 січня 2006 року; Національна доктрина розвитку освіти України, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року; Указ Президента України «Про забезпечення дальшого розвитку вищої освіти в Україні» від 25 вересня 2008 року; Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30 вересня 2010 року; Концептуальні засади та напрями розвитку вищої освіти в Україні (роз'яснення Міністерства юстиції України) від 14 жовтня 2011 року; План заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена Указом Президента України від 25 червня 2013 року; План заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України 04 вересня 2013 року та ін. [4-5; 7; 10].

На основі опрацювання джерельної бази проблеми вкажемо про розробку різнопланових питань професійної підготовки майбутніх учителів у працях О. Абдуліної, А. Алексюка, О. Антонової, І. Беха, А. Бойко, О. Глузмана, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Л. Кравченко, О. Міщенко, О. Мороз, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Савченко, Т. Семенюк, О. Сухомлинської, О. Федій, П. Хоменка, Н. Шиян, В. Щербини та ін. Значний внесок у висвітлення проблем організації навчально-виховного процесу ВНЗ України зробили В. Андрущенко, Я. Болюбаш, Л. Губерський, В. Кремін, І. Прокопенко. Доцільність застосування альтернативних освітніх технологій навчання та його принципи розкриваються в роботах О. Аніщенко, С. Беляєва, І. Богданової, М. Гриньової, В. Євдокимова, О. Кириченка, А. Нісімчук, Н. Шестак, О. Янкович та ін.

Детальний аналіз процесу проектування навчального процесу майбутніх фахівців висвітлює в своїй розвідці Т. Батієвська, а Л. Денисова розглядає інформаційні технології навчального призначення як засоби підвищення ефективності навчального процесу [1-2]. Різні аспекти підготовки фахівців вищої школи висвітлюються в працях Ю. Мельникова, Н. Міщенко, Т. Нероди, Г. Полякова, В. Пономаренко та ін. [6; 8-9; 11-14].

Проте вивчення особливостей нормативно-правового забезпечення навчальних занять з фізичного виховання в технічних вишах України не стали предметом окремого наукового дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо за необхідне проаналізувати правові акти, які містять норми, що регулюють навчальну, фізкультурно-спортивну та рекреаційно-оздоровчу діяльність та висвітлити основні вимоги до нормативного забезпечення навчального процесу з фізичного виховання з урахуванням змін чинного законодавства в освітній сфері.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз правових норм правових актів вищої юридичної сили та підзаконних актів на предмет висвітлення нормативно-правових засад організації навчального процесу з фізичного виховання в технічних ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. Актом вищої юридичної сили, який зараз виступає об'єктом посиленої уваги й активного обговорення є Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року. Норми ст. 16 вказаного нормативно-правового акту передбачають таку систему забезпечення якості вищої освіти, яка складається з:

1) системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості

вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

У руслі заявленої проблеми нас цікавить пункт 1, тому знаходимо його пояснення в п. 2 ст. 16 вказаного нормативно-правового акту. Система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення таких процедур і заходів:

1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;

2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб (підкреслено автором);

4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом та ін. [3].

Тобто навчальний заклад організовує самостійно контроль за якістю підготовки фахівців та розробляє власну систему внутрішнього моніторингу. Ці норми деталізує ст. 50 цього закону, де міститься невичерпний перелік форм організації освітнього процесу та видів навчальних занять. До першого належать: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи. До других – лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація. Законом передбачено, що вищий навчальний заклад має право встановлювати інші форми освітнього процесу та види навчальних занять [3].

Початок кожного навчального року в методичному плані розпочинається з аналізу державних стандартів, що розроблені та впроваджені з кожного напрямку підготовки та спеціальності й повинні оновлюватися кожні 5 років. При їхньому перегляді варто зважати на зміни, які можуть вноситися напередодні або ж використовувати інструктивно-методичні матеріали, запропоновані профільним міністерством. На жаль, завдання викладачів з фізичного виховання не лише технічних, але й інших (класичних, педагогічних тощо) університетів ускладнюється недостатньою роботою профільного комітету Міністерства освіти і науки України, де містить застаріла інформація, відсутні не лише методичні розробки, але й елементарні матеріали для організації фізкультурно-спортивної роботи ні за період дії старого, ні нового законів про освіту. Аргументуємо, останнім документом, завантаженим чиновниками, є «Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України на 2014 рік».

Другим важливим кроком методичного забезпечення є наявність нормативно-правової бази забезпечення навчального процесу: Закону України «Про вищу освіту», Положення «Про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», норми якого не вповні реалізуються у вищах, бо вони містять значне навантаження для викладача у разі здійснення ним секційної роботи, тренувального процесу, що в період жорсткої економії, котра триває вже кілька років поспіль, не допускається.

Основою для змістового наповнення занять з фізичного виховання є навчальна програма та державні вимоги (Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки / Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 р. № 1594., Фізичне виховання. Навчальна програма для ВНЗ України III–IV рівнів акредитації / К., МОНУ, 2003.). Проте уніфіковані навчальні програми не завжди доступні, тим більше в електронному вигляді, для загального користування викладацьким колективом. Як свідчить аналіз програм з фізичного виховання технічних університетів, використовуються, в переважній більшості, авторські програми, що затверджуються на рівні університету. Підтвердимо, що навіть сторінка з електронним доступом до державних стандартів наповнена лише державними стандартами початкової та загальної середньої освіти.

Обов'язковою для практичної діяльності з організації навчального процесу з фізичного виховання є розробка робочої навчальної програми з урахуванням кількості годин аудиторної, самостійної роботи відповідно до навчального плану напряму підготовки, спеціальності. Робоча навчальна програма з фізичного виховання має враховувати: календарний план вивчення ігрових і, особливо, циклічних видів спорту, матеріально-технічну базу (наприклад, наявність легкоатлетичного манежу, власного чи орендованого басейну, завантаженість спортивних, гімнастичних залів), спеціалізацію викладача та його інтереси (у разі наявності секційної роботи), спортивні захоплення студентів. Робоча навчальна програма є важливим документом, що затверджується на засіданні кафедри, затверджується її керівником, постійно використовується викладачем та студентами в ході навчального процесу, тому вона повинна бути доступною для використання на сайті університету, сторінці кафедри чи інших можливих для доступу студентів (здобувачів): в соціальних мережах, внутрішніх сайтах тощо.

Для підготовки до конкретного заняття викладач повинен мати його план-конспект, який відповідає стандартним методичним вимогам. Цій проблемі та альтернативним критеріям її розв'язання присвячене наше окреме дослідження.

Оскільки законом визначаються такі види робіт як лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття й консультація, то для студентів слід розробити методичні рекомендації до кожного з них, завдання для поточного й підсумкового контролю та ін. Вкажемо, що Положення «Про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» також містить норми про те, що фізичне виховання передбачається у формі навчальних і секційних навчальних занять з обраного виду спорту за вибором самих студентів на I–IV курсах (лекції практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації) [10]. Додатково можуть існувати секції, функціонування яких передбачається в позанавчальний час, проте в конкретному вищі це питання регулюється власним

локальним актом, а тому нерідко зустрічаються перешкоди з боку адміністрації в запровадженні фізичного виховання впродовж усього періоду навчання (на рівні освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»).

Висновки і пропозиції. Ми вважаємо пріоритетним вирішення таких проблем, пов'язаних із упровадженням нових норм у навчальний процес: недостатня робота відповідних органів державної влади, на які покладені відповідні повноваження, з уніфікації начальних програм, кількості годин у державних стандартах різних напрямів підготовки, спеціальностей, змістового наповнення навчальних програм, відсутність контролю за чітким дотриманням норм законодавства, що регулює організацію навчальних занять з фізичного виховання, що є, на нашу думку, недопустимим у зв'язку з погіршен-

ням здоров'я молоді, необхідністю активного її залучення до рекреаційної діяльності, здорового способу життя, рухової активності.

Перспективними напрямками досліджень в контексті обраної проблеми визначаємо такі:

– запровадження (на зразок середньої школи) принципу варіативності у ході професій-прикладної фізичної підготовки студентської молоді (можливості вибору різних, в т.ч. і нових видів спорту) й забезпечення відповідної матеріально-технічної бази й кадрового складу;

– подальші наукові розробки для вдосконалення методичного забезпечення навчального процесу й організація різних форм обміну досвідом для подальшого більш ефективного й привабливого для молоді навчального процесу з фізичного виховання у ВНЗ.

Список літератури:

1. Батієвська Т. Проектування навчального процесу майбутніх фахівців як педагогічна проблема [Текст] // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 64-69. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream>
2. Денисова Л. Обґрунтування підходів до оцінки ефективності інформаційних технологій навчального призначення у процесі професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту [Текст] // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 4. – С. 61-66.
3. Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України на 2014 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/61/>
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
6. Мельников Ю. А. Подвижные игры в подготовке специалистов по физической культуре [Текст] // Физическая культура: Воспитание, образование, тренировка. – 2006. – № 5. – С. 39-41.
7. Міжнародна Стандартна Класифікація Освіти (ISCED – 97: International Standard Classification of Education/ UNESCO, Paris).
8. Міщенко Н. І. Соціально-педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців засобами студентської субкультури [Текст] // Соціальна педагогіка: Теорія та практика. – 2012. – № 2. – С. 78-84.
9. Нерода Т. Застосування комп'ютеризованої навчальної системи при підготовці фахівців у вищій школі [Текст] // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 1. – С. 132-140.
10. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 11 січня 2006 року № 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4rada.gov.ua>
11. Полякова Г. Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівця [Текст] // Вища школа. – 2010. – № 10. – С. 78-87.
12. Пономаренко В. Підвищення якості підготовки фахівців в університеті [Текст] // Вища школа. – 2010. – № 10. – С. 7-24.
13. Спирин В. К., Болдышев Д. Н., Риссамакина И. А., Мавренкова Е. А. Физическое воспитание на основе вида спорта – новый вектор организации физкультурной активности детей, подростков, молодежи [Текст]. – Теория и практика физической культуры. – 2013. – № 5. – С. 19-22.
14. Столяров В. И. Фундаментальные теоретические основы современной системы комплексного физического воспитания [Текст]. – Теория и практика физической культуры. – 2013. – № 2. – С. 2-6.

Жалий Р.В.

Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье раскрываются нормативно-правовые основы организации учебных занятий по физическому воспитанию в технических университетах Украины. Проанализированы правовые акты, содержащие соответствующие нормы, регулирующие учебную, физкультурно-спортивную и рекреационно-оздоровительную деятельность. Освещаются основные требования к нормативному обеспечению учебного процесса по физическому воспитанию с учетом изменений действующего законодательства в сфере образования. Прослеживается преемственность в изучении учебной дисциплины «Физическое воспитание», предусмотрена отраслевыми государственными стандартами. Указывается на необходимость внедрения принципа вариативности в ходе профессионально-прикладной физической подготовки студенческой молодежи, обеспечение соответствующей материально-технической базы и кадрового состава.

Ключевые слова: аккредитация, государственный стандарт, квалификация, лицензирование, кредит.

Zalij R.V.

Poltava National Technical University named after Yuriy Kondratyuk

LEGAL PRINCIPLES OF EDUCATIONAL PROCESS PHYSICAL EDUCATION IN TECHNICAL UNIVERSITIES UKRAINE

Summary

In the article the legal basis for the organization of classes in physical education in technical universities of Ukraine. Analyzed instruments which contain relevant rules governing academic, sports and recreation and recreational activities. Highlights the main requirements for regulatory security training in physical education to reflect changes current legislation in education. There has continuity in the study of the course "Physical Education" provides industry state standards. Points to the need to introduce the principle of variability during professionally-applied physical training of students, providing appropriate material and technical base and staff.

Keywords: accreditation, state standards, qualifications, licensing, credit.